

М. В. РИЖКОВА

аспірант

Класичний приватний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ РЕАБІЛІТОЛОГІВ

У статті розкрито особливості формування педагогічної майстерності реабілітолога через застосування інтерактивних технологій навчання, обґрунтовано їх значення в процесі формування педагогічної майстерності майбутніх бакалаврів з фізичної реабілітації. Описано можливість використання інтерактивних методів у процесі професійного навчання.

Ключові слова: інтерактивні технології, педагогічна майстерність, фахівець з фізичної реабілітації, професійна підготовка реабілітолога.

Актуальність дослідження специфіки та ефективності застосування інтерактивних технологій у педагогічній підготовці реабілітолога зумовлена як потребою українського суспільства у фахівцях, що мають високий рівень практичної підготовки, так і специфікою самої спеціальності, що потребує формування самостійної, творчої, активної особистості. Незважаючи на активні наукові дослідження різних напрямів інтерактивного навчання, актуальним для сучасної педагогіки завданням залишається розробка і застосування сценаріїв інтерактивного взаємовпливу учасників навчального процесу в підготовці фахівців зі спеціальностей, у яких присутня виражена міжособистісна взаємодія, в тому числі й фізичних реабілітологів.

Мета статті полягає в розкритті можливостей формування педагогічної майстерності реабілітологів через застосування інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки.

Інтерактивні технології як особистісно орієнтовані широко розглядають у психолого-педагогічній літературі. Так, усебічно розглядають проблематику технологій організації групової навчальної діяльності, кооперованого, діалогічного навчання, ігрових елементів. Різні аспекти інтерактивного навчання висвітлено в дослідженнях К. Баханова, О. Глотова, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. П'ятакової, Г. Цукерман, О. Ярошенко та ін. Упровадження інтерактивних технологій навчання у вищій школі розглянуто в працях таких науковців, як: О. Бугрій, Н. Заячківська, Л. Козак, О. Комар, О. Пометун, Г. П'ятакова, О. Січкарук, І. Яцик та ін.

За визначенням М. Кларіна [4, с. 12], інтерактивне навчання розглядають як переклад англomовного терміна "interactive learning", який означає навчання (стихійне або спеціально організоване), засноване на взаємодії, та навчання, побудоване на взаємодії.

Згідно з визначенням К. Баханова, інтерактивне навчання – це навчання, спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності учнів за допо-

могою організації спілкування між собою, учнів з учителем, між групами, що спрямоване на вирішення спільної навчальної проблеми [2].

В методичних і дидактичних працях Л. Пироженко та О. Пометун [6] зазначено, що інтерактивне навчання відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання.

Інтерактивні технології навчання передбачають постійну активну взаємодію присутніх на занятті. Навчання групове, колективне, у співпраці, активному взаємовпливі – це процес, де викладач і студент можуть бути рівноправними, рівнозначними суб'єктами педагогічної творчості. Впровадження інтерактивного навчання полягає в моделюванні типових професійно значущих ситуацій, використанні рольових ігор, спільному аналізі ситуації та вирішенні проблеми.

Дуже добре описують переваги інтерактивного навчання слова Конфуція, сказані більше ніж 2,5 тис. років тому: “Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію”.

Інтерактивні методи навчання сприяють оптимізації навчального процесу, даючи змогу викладу:

- зробити навчання більш доступним і цікавим;
- ефективно розвивати навички самостійної роботи, проектної діяльності, виконання творчих робіт;
- збагачувати соціальний досвід студентів через включення в різні навчальні ситуації та їх переживання;
- розвивати у студентів здатність будувати конструктивні стосунки в групі, уникати конфліктів (або вирішувати їх), шукати компроміси, формувати діалог, знаходити спільне вирішення проблеми;
- навчати студентів формувати та відстоювати власну думку, вислуховувати та поважати думку співрозмовників;
- встановлювати емоційні контакти між учасниками навчального процесу [1; 3; 5; 7].

Інтерактивні методи навчання є органічним і суттєвим доповненням класичних методів. Вони сприяють активізації мислення, фіксації знань і вмінь студентів, успішній соціалізації особистості, досягненню високих результатів навчальної діяльності, здійсненню оперативного зворотного зв'язку, дають можливість удосконалити навчальну діяльність, активізувати не тільки свідомість, а й почуття та емоції [7].

В професійній підготовці реабілітолога у ВНЗ сьогодні педагогічна складова представлена недостатньо. Фахівці-початківці починають професійний шлях із хибною настановою на необов'язковість, імпліцитність педагогічної складової своєї професії, що призводить до виникнення травмуючих фрустраційних психоемоційних станів, труднощів в успішному працевлаштуванні за фахом, ускладнень у практичній професійній діяльності. Особливу категорію проблем реабілітологів-початківців становлять

проблеми професійного спілкування та комунікативної взаємодії з пацієнтами. За результатами опитування та анкетування випускників, які працюють за фахом, і студентів, що проходили виробничу практику, можна виділити низку проблем, пов'язаних із соціально-психологічною, психофізіологічною, професійною адаптацією в професійному середовищі.

1. Проблеми адаптації в трудовому колективі:

- відчуття невпевненості, недостатньої компетентності порівняно з досвідченішими колегами;
- труднощі в спілкуванні та продуктивній професійній взаємодії з керівництвом, колегами та фахівцями суміжних спеціальностей (фахівцями з масажу, ЛФК, психологами, соціальними педагогами, дефектологами, медичними працівниками).

2. Проблеми професійної взаємодії з пацієнтами:

- невпевненість у власній компетентності при спілкуванні з пацієнтами, що старші за віком чи мають тяжкі захворювання (“складні” чи “важкі” пацієнти);
- неспроможність розпізнати тип пацієнта та, відповідно, підібрати оптимальний стиль спілкування, створити атмосферу довіри та взаємоповаги;
- формальне відношення до виконання своїх обов'язків, при якому фасилітативна функція реабілітолога не може бути здійснена в повному обсязі, та замість усвідомленої участі хворого в процесі реабілітації отримуємо з його боку таке ж формальне відношення до призначених вправ і процедур, сприйняття їх як чогось необов'язкового, неважливого й навіть примусового.

3. Психофізіологічні та особистісні проблеми:

- високий рівень фрустрації, що виникає через недостатність розуміння реалій обраної професії, наявність ідеалізацій щодо сутності самої реабілітаційної діяльності, контингенту реабілітантів, умов праці, колективу тощо;

- недостатнє самоусвідомлення в професії, відсутність чіткого розуміння свого місця в системі реабілітації, невизначеність бажаного напрямку власної діяльності;

- високий рівень стресових реакцій через важку адаптацію до фізичних навантажень і тілесної складової професії (робота з “лежачими” пацієнтами, такими, що пересуваються на візку й потребують сторонньої допомоги, необхідність доторкатися до пацієнтів, які мають фізичні вади, каліцтва, відразливий вигляд, неприємний запах, психічні розлади, неадекватну поведінку, старих), відчуття гидливості;

- низький рівень самодисципліни, відсутність мотивації до професійного самовдосконалення, відсутність планування особистого професійного зростання.

Як бачимо, підґрунтям для виникнення вищенаведених труднощів є недоліки педагогічної підготовки – низький рівень розвитку комунікативних, соціально-перцептивних, організаційних, когнітивних та інших педа-

гогічних здібностей, нерозвинена педагогічна техніка, недостатнє володіння педагогічними технологіями (а саме відсутність достатнього досвіду їх практичного застосування). За таких умов рівень педагогічної майстерності є елементарним, у кращому випадку наближаючись до базового, але аж ніяк не до досконалого чи творчого. Такий фахівець не здатний ефективно реагувати на типові професійні обставини, аналізувати фактори, що їх визначають, вирішувати ситуативні завдання, об'єктивно оцінювати власні інтелектуальні та психофізичні характеристики, встановлювати високі, але реальні цілі, знаходити ефективні шляхи для їх досягнення.

В межах існуючого державного стандарту підготовки бакалаврів із фізичної реабілітації існують можливості вдосконалення навчального процесу та підвищення якості педагогічної підготовки через удосконалення методологічного підходу до викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу та деяких дисциплін циклу професійно орієнтованої підготовки. Стандартні форми, методи, засоби навчання недостатньо сприяють формуванню педагогічної майстерності майбутніх реабілітологів, тому збагачення навчального процесу інтерактивними технологіями навчання, методами інтеракції є актуальним, оскільки сприятиме підготовці конкурентоздатного фахівця, створенню комфортних умов навчання, організації активної взаємодії студентів на занятті, організації само- й взаємонавчання, умов рефлексії, зручного суб'єкт-суб'єктного освітнього середовища, становленню характеру, мотивуватиме творчість, нестереотипність дій та мислення. Високого рівня педагогічної майстерності можна досягти лише шляхом належної практичної підготовки, тому найбільш ефективною формою роботи є практичні заняття, які дають змогу сформуванню педагогічних здібностей, достатньою мірою напрацювати необхідні навички, професійно значущі педагогічні вміння, розвинути педагогічну техніку. Такі заняття повинні сприяти активізації інтелектуальної діяльності, застосуванню конкретного теоретичного досвіду в типових робочих ситуаціях.

В теоретичній підготовці реабілітолога інтерактивні технології мають широке поле застосування. Для формування педагогічної майстерності майбутніх бакалаврів із фізичної реабілітації найбільш сприятливими є такі навчальні дисципліни: “Вступ до спеціальності”, “Педагогіка”, “Психологія в реабілітації”, “Адаптивне фізичне виховання”, “Професійно-педагогічне вдосконалення”, “Риторика”.

Так, на першому курсі студенти вивчають дисципліну “Вступ до спеціальності”, мета якої – скласти уявлення про особливості процесу фізичної реабілітації, сфери застосування знань і практичних навичок фахівця, специфіку контингенту реабілітантів, систему співпраці з фахівцями інших, суміжних спеціальностей. У межах цієї дисципліни можливе фундаментальне закладення базових уявлень, важливих для формування внутрішньої педагогічної техніки через самоусвідомлення себе в професії, розуміння свого місця в ній, готовність до ефективної професійної взаємодії з хворими, інвалідами, особами, що мають тимчасову втрату працездатності.

В межах цієї дисципліни доцільно використовувати інтерактивні лекції, метою яких буде не лише розуміння системи реабілітації, а й пошук студентом свого місця в ній, усвідомлення готовності стати частиною єдиного цілого. Ефективним буде застосування таких інтерактивних методів, як бесіда та дискусія, елементи діалогу (полілогу), прийоми прямого звернення викладача до аудиторії з проблемним питанням, студенти можуть ставити запитання, висловлювати власну думку чи сумніви.

Дисципліна “Педагогіка” дає змогу, крім загальнотеоретичної підготовки, набутти і практичні навички. І лекційний, і практичний курси повинні бути побудовані з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності реабілітолога, тобто передбачати хоча б загальне знайомство з корекційною педагогікою, дефектологією. Саме в межах цієї дисципліни потрібен акцент на практичний розвиток педагогічних здібностей, а не лише теоретичне ознайомлення з їх сутністю. Можливе застосування проєктів для роботи в малих групах, тренінгових технологій, рольових ігор, ситуативного моделювання тощо.

Вивчення психології в реабілітації дає можливість усвідомити психолого-педагогічні основи роботи з різними типами пацієнтів, ознайомитися з психологією хвороби та інвалідності. Психолого-педагогічні ігри, спрямовані на подальший розвиток педагогічних здібностей, рольові ігри дають змогу на практиці ознайомитися з особливостями поведінки різних типів пацієнтів, розробити ефективні комунікативні моделі для кожного типу, відпрацювати типові проблемні ситуації, розглянути особливості мотивації активного включення пацієнта в процес реабілітації.

Професійно-педагогічне вдосконалення спрямоване на розвиток як професійних, так і педагогічних навичок і вмінь. Застосовуючи ігрову або тренінгові форму навчання, можна вдосконалювати навички індивідуальної, малогрупової та групової роботи з пацієнтами, відтворити реальні умови професійного середовища інструктора ЛФК, масажиста, фахівця з механотерапії, оздоровчого фітнесу, вчителя-реабілітолога. Ситуативне моделювання дає можливість скласти сценарії типових проблемних робочих ситуацій, а також таких, що потребують швидкого прийняття рішень, творчого підходу, з'ясувати моделі поведінки в таких ситуаціях.

В межах дисципліни “Адаптивне фізичне виховання” неабиякий інтерес становлять методи роботи з інвалідами, що мають депривацію зору чи слуху. Відомо, що такі хворі мають певні особливості мислення та психічного розвитку, тому для відчуття таких пацієнтів “зсередини” реабілітологу доцільно отримати власний досвід сенсорної депривації. Цього можна досягти, використовуючи ігри, в яких студент сам займає місце хворого й орієнтується в умовах обмеженого відчуття навколишнього світу, розширюючи власні межі сприйняття. Актуальним буде також застосування бесід, розповідей, дискусій, діалогів, полілогів тощо, в яких будуть повністю виключені зорові, слухові, кінестетичні чи інші образи. В реабілітації інвалідів з руховими розладами, в тому числі з хворими на дитячий церебраль-

ний параліч та ампутантами, важливим є розвинене кінестетичне відчуття, пропріоцепція, кінестезія. Досконало відчутти тіло іншої людини неможливо без достатнього рівня володіння власним. Достатнє володіння власним тілом, мімікою, жестами, рухами є основою формування зовнішньої педагогічної техніки. Досягти успіху в цьому напрямі можна завдяки застосуванню психофізичних, релаксаційних, медитативних та інших тренінгів.

Опанування риторики може бути пов'язане з формуванням навичок професійного спілкування. Практичні заняття з цієї дисципліни повинні містити не тільки ознайомлення з основними поняттями риторики та підвищення мовної культури та мовленнєвої компетентності, а й розгляд і напрацювання професійно значущих форм спілкування, надбання досвіду успішної мовленнєвої поведінки, яка складається з певних мовленнєвих вчинків. Формування риторичної особистості сприяє розвитку таких педагогічно значущих якостей, як рефлексивність, емпатичність тощо. Проведення заняття з елементами кооперативного навчання, застосування проектного підходу, використання дискусій, бесід, конференцій за професійною тематикою сприяє формуванню та вдосконаленню власних комунікативних умінь і навичок, стимулює мотивацію, самостійність, творчу активність.

Виробнича практика реабілітолога не є суто педагогічною, але передбачає групову та індивідуальну роботу з пацієнтами, в тому числі й роботу в дитячих реабілітаційних виховних закладах. Інтерацію в процесі проходження виробничої практики можна впроваджувати у вигляді настановчих та ітогових конференцій, підготовки звіту як групової роботи студентів, що працювали разом в одному закладі, колективного обговорення проблемних питань, отриманого досвіду, вражень. Особливе значення має те, що йдеться про перший реальний досвід, отриманий студентом поза межами навчального закладу, і фіксація позитивних надбань, визнання досягнень у колі майбутніх колег через груповий обмін досвідом, а також відповідна робота над помилками можуть суттєво вплинути на подальший професійний розвиток особистості.

Висновки. Застосування інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці реабілітологів, в тому числі і в їх педагогічній підготовці, на сьогодні є недостатнім, тому існує необхідність насичення навчального процесу інтерактивними технологіями навчання та методами інтеракції. В науковій літературі цей напрям висвітлено недостатньо, актуальною залишається розробка науково-методичних засад проектування інтерактивних технологій у цій галузі. В межах професійного навчання та загальнопрофесійної підготовки бакалаврів із фізичної реабілітації існує безліч можливостей упровадження інтерактивних технологій з метою формування педагогічної майстерності.

Формування педагогічної майстерності шляхом застосування інтерактивних технологій дає змогу ефективно вирішити проблему адаптації фахівця-початківця в професійному середовищі, враховуючи психофізіологічну, соціально-психологічну та професійну адаптацію. Виходячи з

цього, можна передбачити, що високий рівень педагогічної майстерності може бути важливим чинником успішного працевлаштування за фахом.

Інтерактивне навчання позитивно впливає на формування педагогічної майстерності не тільки при застосуванні його методів у вивченні дисциплін психолого-педагогічного циклу, а й у вивченні дисциплін суто професійної спрямованості, оскільки значною мірою сприяє розвитку майже всіх педагогічних здібностей, формуванню педагогічної техніки, організує рефлексійне середовище, забезпечує подолання страхів, невпевненості перед новою ситуацією через вихід за межі попередньої “зони комфорту” та адаптацію до нових умов. Результатом такого навчання буде не просто фахівець із достатніми професійними навичками, а всебічно й гармонійно розвинена особистість.

Список використаної літератури

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі : метод. огляд / уклад. Л. А. Якімова. – Київ : Персонал, 2010. – 32 с.
2. Bahanov K. O. Interactive training / K. O. Bahanov // History at schools of Ukraine. – 1998. – № 2. – P. 31–36.
3. Іванова-Комарщук О. Корисність інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс] / О. Іванова-Комарщук. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/6564/>.
4. Klaryn M. V. Interactive training – a tool of getting new experience / M. V. Klaryn // Pedagogy. – 2000. – № 7. – P. 12–19.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://univd.edu.ua/index.php?id=99&lan=ukr>.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – Київ : А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Різник Н. А. Особливості застосування інтерактивних методів навчання у процесі вивчення курсу “Університетська освіта” / Н. А. Різник. – С. 102–107.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2017.

Рыжкова М. В. Применение интерактивных методов обучения в формировании педагогического мастерства реабилитолога

В статье раскрыты особенности формирования педагогического мастерства реабилитолога путем применения интерактивных технологий обучения, обосновано их значение в процессе формирования педагогического мастерства будущих бакалавров физической реабилитации. Описана возможность использования интерактивных методов в процессе профессионального обучения.

Ключевые слова: *интерактивные технологии, педагогическое мастерство, специалист по физической реабилитации, профессиональная подготовка реабилитолога.*

Ryzhkova M. Application of the Interactive Teaching Methods in Formation of Rehabilitologists' Pedagogical Excellence

Despite active researches in different areas of interactive learning, remaining for modern pedagogy challenge is the development and application of scenarios with interplaying learning process of participants in training for specialties which include close interpersonal interaction, including physical rehabilitologists.

The purpose of the article is to outline the potencies of formation of pedagogical excellence in physical rehabilitologists through the use of interactive technologies in the process of training.

Pedagogical component in the process of rehabilitologists' training in the high school is represented insufficiently. Within the current nationwide standard for bachelors in physical rehabilitation there are opportunities of improving the teaching skills through the enrichment of the learning process with interactive learning technologies, methods of interaction. Interactive technologies have a wide field of application in theoretical and practical training of rehabilitologists.

Analyzing the comparison of general key professional competencies of rehabilitologist and components of pedagogical excellence and teaching abilities we can see that the elements of pedagogical excellence and teaching have a wide field for implementation within almost all competencies.

Within vocational training and general professional development bachelors in physical rehabilitation, there are many opportunities for implementation of interactive technologies in order to develop pedagogical excellence. Interactive training has a positive effect on the formation of pedagogical skills as it greatly contributes to the development of almost all teaching facilities, the formation of educational technology and organizes reflective environment.

Key words: *interactive technologies, pedagogical skill, specialist in physical rehabilitation, vocational training of rehabilitologist.*